

MODERN ÖZBEK HİKAYELERİNDE ÇOCUK İMAJI THE IMAGE OF THE CHILD IN MODERN UZBEK STORIES

Oygul Matkurbanova*

ÖZ

Bu makalede çağdaş Özbek hikâyelerinde çocukların sanatsal tasviri, “çocukluk” motifi ele alınmaktadır. Genç kuşağın dünya görüşünün, düşünce yapısının, hislerinin, arzularının, gerçeğe ilişkin estetik tutumunun öykülerde yansıdığını görürüz. Çoğu deneyimli yazarlar tarafından yaratılmış olsa da gerçeklik çocukların bakış açısıyla yorumlanıp araştırılıyor ve onların dilinden anlatılıyor.

Her insanın hayatı ilerledikçe, çocukluğunu ve onunla ilgili güzel anıları hatırladıkça, istemeden de olsa tatlı duygular yaşar. Bir yaratıcı için çocukluk anıları, yaşam boyu sürececek bir ilham kaynağı ve eserlerinin malzemesi olur. Yazar Erkin A'zam ve Kamchibek Kenja'nın eserlerinde de çocukların yaşamlarını yansıtan eserlere rastlıyoruz. Pek çok hikâyelerinde çocukluk anılarının ve motiflerinin edebi malzeme olarak kullanıldığını görüyoruz.

Yazarlar öykülerinde karakterlerin doğasını ve insan ruhunun, özellikle de çocuk ruhunun incelikli yönlerini ortaya koymaya odaklanmışlardır. Özellikle Küçük Çocuk imgesini yaratırken Kamçibek, çocuklara özgü ruhsal deneyimleri, duyguları, sarsıcı olay ve durumları, bir çocuğun dilini kullanarak dile getirir. Bu, hikayeyi okuyucu için daha canlı ve etkili hale getirir.

Genel olarak Özbek hikâyelerinde çocuk imgesine yönelik tutum, onların dünya görüşündeki değişimler, davranışlarındaki masumiyet, saflık, samimiyet ve şeffaflık, hayata karşı ilgi, her okuyucunun dikkatini çeker.

Anahtar kelimeler: hikaye, görüntü, olay örgüsü, portre, karakter, yazma becerileri

ABSTRACT

This article discusses the artistic depiction of children in modern Uzbek stories, the motif of “childhood”. We can see that the stories reflect the worldview, thinking, thoughts, desires, and aesthetic attitude of the younger generation to reality. Although most of them are created by experienced writers, reality is interpreted and studied from the perspective of children and told in their language.

As each person lives, remembering his childhood and the beautiful memories associated with it, he involuntarily experiences sweet feelings. For a creator, childhood

---

* Temel doktora öğrencisi, Alisher Navoi Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, E-posta: matkurbonova93@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6129-8054>.

memories serve as a lifelong source of inspiration and material for his works. We can also find works reflecting the lives of children in the works of writers Erkin A'zam and Kamchibek Kenja. We can witness that childhood memories and motifs served as literary material in many of their stories.

Writers in their stories focused on revealing the nature of the character, the human psyche, especially the subtle aspects of the child's psyche. In particular, Kamchibek Kenja, while creating the image of a child, expresses the spiritual experiences, emotions, and events that shook them in the language of a child. This makes the story more vivid and touching for the reader.

In general, the attitude to the image of children in Uzbek stories, changes in their worldview, the nobility of their character, purity, sincerity, and transparency in their interest in life attract the attention of any reader.

Keywords: story, image, plot, portrait, character, writing skill

Sanat eserinin mucizevi gücü, kalplerde iyilik, güzellik, sanatsal ve estetik zevkin oluşmasını, hayata ve dünyaya karşı olumlu ve yaratıcı bir tutumun oluşmasını teşvik eder. Zira, ancak insanın düşüncesini ve maneviyatını yücelten, gönül duygularına güçlü bir etki yapan sanat eserleri zamanın sınavından başarıyla geçmiştir. Bu anlamda Özbek nesrinde hikâyeciliğin muhteşem örnekleri ortaya çıkmıştır. Bilindiği üzere dünya ve Özbek edebiyatında anlatı türü, yüksek sanat düzeyine sahip, özlü içerikli ve gerçekçi bir anlatıma sahip eser olarak değerlendirilmektedir. Önemli bir gerçeğin öyküde tasvir edilmesi eserin temel unsurudur. Bu tür, her zaman didaktik bir anlam taşımış, insanların başkalarının hayatlarından sonuçlar çıkarmasına yardımcı olmuş, onları iyi işlere yönlendirmiş ve insani nitelikleri şekillendirmiştir. Edebiyat eleştirmeni T. Boboyev, öykü türünü tanımlarken, onu, insan yaşamındaki canlı bir olayı, toplumsal veya psikolojik bir çatışmayı, karakterle ayrılmaz bir biçimde bağlantılı, anlatısal bir biçimde anlatan küçük epik eser olarak açıklar (2002, s. 470). Özellikle çağdaş Özbek hikâyeye anlatıcılığında çocuk imgesinin sanatsal yorumu benzersiz ve giderek gelişen bir gelişme göstermiştir. Dürüstlük, çalışkanlık, samimiyet, coşku gibi erdemlere sahip pek çok çocuk imajı yaratılmıştır. Çocuk imgesi genellikle eserlerde parlak, renkli ve neşeli bir şekilde tasvir edilir. Zira çocukluk, daha masum olduğumuz ve ciddi olaylara daha hafif baktığımız bir dönemdir. Edebiyat eleştirmeni A. Rasulov bu konuda şöyle diyor: "Çok eski zamanlardan beri bir çocuk bir krala benzetilmiştir. Çocukluğun bir pazar olduğu ve içinde hiçbir sır olmadığı söylenir. Çocuk sahibi olmayı, aileye küçük bir güneşin gelmesini hayal etmeyen kimse yoktur. Bir çocuk sevinçtir. Bir çocuk paha biçilmez bir nimettir. Bir çocuk bir tılsımdır. Zeki insanlar, bir bebeği inceleyerek nasıl bir insan olacağını anlarlar. Gelecekteki bir

çocuğun onlarca işareti bilimsel ve edebi literatürde açıkça listelenmiştir" (ziyoz.uz, 2017).

Birçok yazarın eserlerinde çocuk imgesi merkezi bir rol oynar; toplumsal durumlar, karmaşıklıklarından ödün vermeden küçük karakterler aracılığıyla ortaya konur. Özbek hikâyeciliğinde ilk kez çocuk imgesi, Abdulla Kodiriy'in "Ulokda" adlı eserinde karşımıza çıkıyor. Bu eser, günümüzün ihtiyaçlarına tam anlamıyla cevap verebilecek bir hikâyeye örneği. Hikâyenin olaylarını Turgun adında on iki yaşında bir çocuk anlatır. Eserde Turgun'un yoldaşları Nurhan, Haydar Sokov ve Şakir Mişiki gibi karakterler de yer alıyor. Yazar çocuğa gözlemci ve anlatıcı rolünü verir. Bu sayede karakterlerin ruhsal durumlarının abartıya kaçmadan inandırıcı bir şekilde yansıtılması mümkün oluyor.

Çocukluk, her insan için unutulmaz duygularla dolu bir dönemdir. Yaş ilerledikçe değeri ve özlemi artar. Çocukluk anıları her zaman muhteşem dünyalarıyla bizi çağırır. Yazarlar için bu anılar edebi bir malzeme işlevi görür. Yani sanatçılar çocukluklarının dünyasını eserlerine yansıtırlar. Böylece çocukluk motifi ve çocuk imgesi, Odil Yakubov, Otkir Hoshimov, Primkul Kodirov, Şukur Kholmirezayev, Olmas Umarbekov ve Said Ahmad gibi yetenekli hikaye anlatıcılarının eserlerinde sanatsal ifadesini bulmuş ve bu kişiler hikaye anlatımında Abdulla Kodiriy, Oybek ve Abdulla Kahhor'un değerli takipçileri olmuşlardır.

Özellikle 70'li ve 80'li yıllarda "Özbek hikâyeciliğinde yeni bir sayfa açıldığı" fark edildiğinde Erkin A'zam, Emin Usmanov, Hurşid Dostmuhammad, Togay Murod, Şoyim Botayev, Nurali Kobul, Kamçibek Kenja, Hayriddin Sultan gibi yetenekli hikâyeciler ortaya çıktı. Dikkat çeken bir diğer husus ise bu dönem sanatçılarının eserlerinin tema, imge niteliği, olay örgüsü ve kompozisyon açısından ortak noktalara sahip olmasıdır. M. Şeraliyeva'nın ifadesiyle, "...yeni nesil sanatçılara artık 'İnsan nasıl olmalı?' diye sorulmuyor." Sorun, "Mevcut toplumsal ilişkiler sisteminde insan kimdir?" değil. "İlgi çekicidir" (2016, s. 30).

Bu dönem sanatçılarının eserlerinde aynı zamanda çocukların yaşamlarını yansıtan öykülerin de yer aldığı açıktır. Özellikle Erkin A'zam ve Kamchibek Kenja'nın eserlerine dikkatle bakıldığında çocukluk anılarının ve motiflerinin pek çok eserlerinde edebi malzeme olarak kullanıldığı görülür. Erkin A'zam'ın Surhan diyarı Baysun'dan, Kamçibek Kenja'nın ise Babür diyarı Andican'ın İzbosgan'ından olduğunu biliyoruz. İşte bu yüzden onların hikayelerinde Baysun'un heybetli dağlarını ve güzel doğasını, İzbosgan'ın kudretli nehirlerinin parlaklığını hissederiz. Çocuklukları bu yerlerle yakından bağlantılıdır. Bu yerlerin değerleri ve ulusal tonları yaratıcı kişiliğe yansır. Hikayelerinin çoğu çocukluk deneyimlerine ve anılarına dayanıyor.

Örneğin Erkin A'zam'ın ilk öyküsü "Bir Masala Veda"da bir çocuğun imgesi ve ruhsal evrimi sanatsal bir dille yorumlanmıştır. Hikayenin başkahramanı Kamil'in en sevdiği eğlence kitap okumak ve okuduğu eserleri komşusu kütüphaneci Rohat'la tartışmaktır. Kamil için bu aktivite, çocuklukta okul çıkışı arkadaşlarıyla bahçede top oynamak, kızlarla arkadaşlık kurmak, onlara gizlice mektup göndermek gibi eğlenceli oyunlardan bin kat daha güzel görünüyor. Kendisi ve ablası Rohat birçok kahramanın kaderi hakkında konuşup tartışıyorlar. Ancak bu tatlı anlar uzun sürmüyor. Rohat'ın büyükannesi onu evlendirecek. Artık bitmek bilmeyen tartışmalar, çekişmeler sona erecek, onların "masalları" sona erecek. Hikaye bundan ibaret. Ancak yazarın amacı, bir çocuğun kalbindeki ruhsal evrim sürecini göstermektir. Yetişkinler çoğu zaman çocukların kendilerine ait bir dünyaları, hayal dünyaları olduğunu unuturlar. Hikâyenin başkahramanı Kamil'in Rohat'a karşı tavrı, ablasına karşı saygı, sevgi, aşk ve samimiyetten ibarettir. Ablası gibi olan Rohat'a rahatlıkla adam gibi davranabilir. Rohat da onu öz kardeşi gibi görüyor ve seviyor.

Rohat'ın evlenmesi Kamil'in psikolojisini etkiler. Komşu avludan gelen davul sesi, çocuğa hüznü bir melodi gibi geliyor: "Vızıldıyor, tek kelime etmiyordu. Tavan arasına çıktı ve gizli bir ilgiyle komşu avluyu incelemeye başladı. Dört beş yaşlı adam ve dört beş ahabap kadın etrafta dolaşıyordu. İçeriden davul sesi geliyordu. Çocuğun yüreği hüznü bir özlemle doluydu" (2007, s. 136). Ablası Rohat'a karşı bir kıskançlık ve "haset" duygusu hissediyor. Bu durum giderek sorun haline geliyor. Artık bambaşka bir çocuk oldu. Bunu, kitaplara olan ilgisinin azalması, arkadaşlarıyla top oynamaya başlaması, kızlarla arkadaşlık kurması gibi davranışlarından anlayabiliriz. "Bir Masala Veda" öyküsü, bir çocuğun ruhsal gelişimini sanatsal açıdan yansıtır.

"Şehirden Bir Adam Geldi" öyküsünün kahramanı Şomat da Kamil'le aynı yaştadır. Hikâyede birkaç yerde isminin Şomat olduğu belirtiliyor. Temel olarak adı Çocuk. Akli tamamen şehre gitme hayaliyle meşguldü. Yazar durumunu şöyle anlatıyor: "Şehri o da gördü. Babasıyla birlikte şahin arabasıyla gitti. Şehirde çok insan var! Peki ya arabalar!.. Şapkalı, kırmızı gözlü kızıl saçlı adamın arabaları gibi değillerdi, çok daha güzellerdi, giderek daha da büyüyorlardı! Şehri seviyor. Ziyod gibi olsun, gider. Babası ona öyle söyledi. Kardeşi Ziyod şehirde yatılı okulda okuyor. İki üç ayda bir çiftlik müdürünün atına binerek geliyor. Kıyafetleri farklı ve konuşması zor anlaşılıyor. Çocuk günlerce tepede oturup şehri düşünüyor. Bazen kaçmak istiyor. Kaçtı ve gördü..." (2007, s. 118). Bugün, Çocuğun istediği şehri görmeyi hayal etmek saçma geliyor. Ama 1970'lerle bugünü karşılaştığımızda büyük farklar görüyoruz. Yıllar geçtikçe insanların bilinçlerinde, ruhlarında ve dünya görüşlerinde benzeri görülmemiş değişimler yaşandı. Günümüzde kırsal ve kentsel alanlar arasında bir ayırım veya sınır kalmamıştır. Günümüz çocukları sanal dünya aracılığıyla dünyanın herhangi bir

noktasıyla bağlantı kurma olanağına sahip. Ancak bir önemli hususu daha belirtmek gerekir. Bugün, maddi dünyanın kaygılarıyla boğuşan yetişkinler olarak, çocuğun yüreğini ve hayallerini dinliyor muyuz? Onları ne düşündürüyor, ne ilgilerini çekiyor? Ona tüm maddi koşulları sağlamak sorunu çözmeyecektir. Bu bağlamda Erkin A'zam'ın 1973 tarihli "Şehirden Bir Adam Geldi" öyküsünde dile getirilen sorunlar günümüzle de ilgilidir.

Şehir sevdalısı gencin, amcası Hamrakul'un yeğeninini şehirden geldiğini duyması, yüreğinde saklı hayalleri ateşler. Tarlada hayvanlarını otlatırken, aklının tamamı şehirli bir insanı görme özlemiyle ve şehre dair tatlı hayallerle doluydu. Şehirli bir insanın "Benimle şehre gelir misin?" Onun sözlerini merakla bekliyordu. Ama ne şehirli adam ne de diğerleri ona dikkat etmiyor. Hiç kimse onun kalbindeki karmaşayı hesaba katamaz. Yazar, beklediği şehirli adamın gittiğini duyduğunda çocuğun ruh halini şöyle anlatır: "Çocuk kamburlaştı, yüzü dizlerinin üzerinde kavuşturduğu ellerine yaslandı ve bir an uyuştu. Sonra yavaşça dönüp dağa baktı. Yürürken ona çok yakın gelen uzak dağ zirvesi, gözlerine son derece yabancı geldi. Beyaz bulutların yerleştiği o zirvenin ardında, ona hâlâ yabancı bir şehir varmış gibi geldi..." (2007, s. 124) Yazar, öyküde hayalleri paramparça olmuş ve kalbi kırılmış bir çocuğun ruhundaki ince değişimleri gösterir.

Erkin A'zam ve Kamchibek Kenja'nın yaratıcı laboratuvarına baktığımızda, köyden şehre taşınma hayaline dair anılarındaki yansımaları fark ettik. Özellikle Erkin Azam çocukluğundan beri bu şehri çok seviyor ve mutlaka ziyaret etmek istiyordu. Kamchibek Kenja, köyden şehre taşınan genç bir ailenin deneyimlerini yazmayı amaçlamıştı. Sonuç olarak bu motiflerden bazılarının Erkin A'zam'ın "Şehirden Bir Adam Geldi" ve "Dondurma" gibi öykülerinde ve Kamchibek Kenja'nın "Düşler" öyküsünde aktarıldığına tanık olduk.

"Rüyalar" öyküsünde de Şomat gibi Taşkent'e gitmeyi hayal eden bir çocuk karakteri karşımıza çıkar. Eserin başkahramanı on yaşında bir çocuk olan Şavkat'tır. Annesi, babası ve kardeşi şehirde yaşıyor. Kendisi de köyde büyümüş, onu büyükannesi büyütüştür. Genç aile, evsiz kalmaları nedeniyle en küçük çocuklarını annelerinin bakımına vermişti. Oraya Şavkat'ın durumunu kontrol etmeye gelirlerdi ve eğer ev alırlarsa onu mutlaka yanlarına alırlardı. Çocuk yakında şehre gitmeyi, güzel yerler görmeyi ve ailesiyle birlikte yaşamayı sabırsızlıkla bekliyordu. Şavkat şöyle hayal etti: "Ah, şehir ne kadar güzel! Sirk, hayvanat bahçesi, atlıkarınca, atlıkarınca..." (2007, s. 238)

Genç aileye on yaşındayken hükümet tarafından bir ev verildi. Şimdi en küçük çocuklarını şehre getirmenin telaşındalar. Şavkat da hayallerinin gerçekleşeceği günün gelmesinden dolayı çok mutluydu. Ancak olayların gelişimi umulduğu gibi mutlu bir

şekilde ilerlemiyor. Bu noktada insanın aklına bir fikir geliyor: "Şehirden Bir Adam Geldi" öyküsündeki Şomat hayalini gerçekleştirseydi hayatı nasıl olurdu? Bu sorunun cevabını "Rüyalar"daki Şevkat örneğinde buluyoruz gibi görünüyor. Şehir hayatına alışmadığı için görmek istediği yüksek binalar onu boğuyor, insanlar ona soğuk geliyor. Özellikle ailesinden uzakta yaşadığı için yeni geleneklere uyum sağlayamıyor, anne babası onu ne kadar sevse de onlara yakın olamıyor. Bunun sonucunda Şavkat'ın ruh hali çöker, uçsuz bucaksız bahçelerini, dağlarını, birlikte büyüdüğü arkadaşlarını ve sevgi dolu büyükannesini özlemeye başlar. Eser, vatanına gönül vermiş bir çocuğun yaşadıkları üzerinden vatan sevgisini, bağlılığını ve özlemini anlatıyor gibi görünüyor: "Şevket de Saip'a mektup yazmadı. Ancak can dostunu, avluda dolaşan dadısını, hafif kaba saba amcasını, uysal gelini militan iş adamı Ahmed'i, hatta zayıf Toir'i, tombul Ergaş'ı görmek istiyordu, onları özlüyordu, arabaların rüzgâr gibi "gıcırdattığı" tozlu sokakları görmek istiyordu ve kirli tişörtünün bir omzu sürekli düşen taşlarla doldurup serçelere uzun bir gökkuşağı vermek istiyordu" (2007, s. 264). Sonunda şehirden kaçıp çok sevdiği ve değer verdiği köyüne yerleşir.

Erkin A'zam'ın "Dondurma" adlı öyküsünde çocuğun hayali şehre gitmektir, ancak yukarıdaki öyküden farklı olarak sadece hayal kurmakla kalmaz, hayalini gerçekleştirmek için çalışır. Yazar, çocuğun ilk kez şehre gitmesine, dondurma yemesine, şehre sonsuza dek aşık olmasına ve sonra bir daha dondurmaya hiç dokunmamasına yol açan olayları anlatırken, duruma yaşına uygun bir bakış açısıyla yaklaşıyor. İster kentsel yerleşim yerinde çalışan babasının yanından gelen "sürücüyü git" diye ısrar etsin, ister haraççı amcası Mişa'nın yanına katılıp şehre gitsin, çocuğun doğası gereği inatçı ve uzlaşmaz olduğunu, aklındakinden vazgeçmediğini gösterir (2007, s. 82). Yazarın hikâyedeki çocuğun karakterinin inatçılık, dik başlılık, ısrarcılık gibi özelliklerini inandırıcı bir şekilde yansıttığı ortaya çıkıyor.

Kamchibek Kenja öykülerini örnek alarak çocuk imgesinin sanatsal yorumunu incelemeye devam ettikçe yeni yönlerin ortaya çıktığına tanık olacağız. Yani bir çocuğun tipik özelliği olan masumiyet, sadelik, güvenilirlik, merak, samimiyet ve korkaklık gibi duygular imgeye aşılıyor. Fikrimizi "Eski Saat" öyküsündeki çocuk imgesi örneğinde inceleyeceğiz. Hikaye çocuğun dilinden, Avaz dilinden anlatılıyor. Resimdeki olay örgüsünde olaylar geçmiş zamanda gerçekleşmektedir. Hikayenin başkahramanı okul çağındaki Avaz, arkadaşı Tuygun ve annesi tarafından bir yabancıdan arabasından para ve eski bir saat çalıp kaçmaya zorlanır. Yazar, öyküde toplumumuzun güncel bir sorununu ele alıyor. Başka bir deyişle, hırsızlıkla elde edilenin yükü, Avaz'ın içsel deneyimleri ve hisleriyle ortaya çıkar. Çocukların meraklılık, saflık, çekingenlik gibi özellikleri Avaz örneğinde görülmektedir.

Hikâye, güneşin doğuşu ve kavurucu sıcakların zirveye ulaştığı bir sırada, pirinç tarlasının içinden akan Karasuv Irmağı'nda mutlu bir şekilde yıkanan çocukların yer aldığı bir sahneyle başlıyor. "Pirinç tarlası" ve daha sonra gelen "pamuk tarlası" ifadelerinden, hikâyenin geçtiği yerin kırsal bir alan olduğu anlaşılıyor. Yazar, Avaz ile Tuygun'un yaz tatilindeyken yabancı bir Volga arabası görüp, içindeki eski bir saati ve parayı çalıp, çaldıkları parayı aralarında paylaştıklarını, bunun sonucunda Avaz'ın annesinden saati saklayamadığı için dövülerek öldürüldüğünü ve daha sonra annesinin emriyle annesinin evine geri döndüğünü anlatan ilginç olayları anlatıyor.

Peki şimdi hikayedeki Tuygun ve Avaz karakterlerinin analizine geçelim. Neden çaldılar? Tuygun, sosyal çevre bakımından varlıklı bir ailenin oğludur. Çünkü eserde Tuygun'un babasının şoförü aracılığıyla çaldığı bir saati satması veya Avaz'ın "Arkadaşlarıma övünürdüm, ... Tuygun'ununki kadar yeni ve güzel olmasa da en azından saat aynı, başkalarında yok..." demesi gibi cümleler aktarılıyor. Yani Tuygun'un babasının şoförü olması memur statüsünü gösterirken, okulda yeni saat takıp gösteriş yapması cimri olduğunu gösteriyor. Yazar, karakterin ailesini veya ilgili olayları açıklamıyor. Ama hareketlerinden ve sözlerinden bu zavallı çocuğun kötü bir şekilde yetiştirildiğini, çalmanın ona normal görüldüğünü anlıyoruz. Çünkü sadece arabadan saati almakla kalmıyor, kıyafetlerde para arıyor, bulduğunu da çekinmeden çalıyor, hatta Avaz'ı da bu işe ortak ediyor. Hikayede ganimetlerin bölüşülmesinden kaçışa kadar rol alan epizodik bir karakterdir. Ancak hikâyenin olay örgüsünün şekillenmesinde ana güç olarak aktif rol oynar. Başlıca psikolojik deneyimler çatışma ve çözümlemeyle devam eder.

Avaz küçük yaşta babasından ayrılmış, annesi dul olarak dört yetim çocuğu büyütüyordu. Bununla birlikte çocuklarına iyi bir terbiye vermiş ve onları ahlaksızlıktan uzak tutmayı öğretmiştir. İçgüdüleri onu çalmaya yönelttiğinde şu cevabı verir: "-Çalmak mı? -Kamaradan başımı çıkarıp korkuyla etrafa bakındım...

... "Çalmak iyi bir şey değil," dedim, gözlerimi devirmeye devam ederek. – Bir adamın eli titreyecek" (2018, s. 349). Yazar, çocukların düşünme, konuşma ve hareket etme biçimlerini oldukça inandırıcı bir şekilde tasvir ediyor. "Bir adamın eli titreyecek" gibi bir cümlenin kullanımı, bu çocukça düşüncenin bir örneğidir. Avaz, arkadaşının yaptıklarından o kadar korkuyor ki, onu vazgeçirmeye bile çalışıyor: "– Daha iyisi, çalmayalım, eğer çalarsa peşimize düşer." Tuygun ise, "– Hadi, çılgınlığımızı getirelim... Şalipoy'ları geçip karnına pamuk vuralım," der ve çalmaktan vazgeçmez. Tuygun'un bu hareketiyle ne kadar inatçı ve korkusuz olduğunu anlarız ve en acısı da, çocuğun hırsızlık gibi korkunç bir günahı ilk kez işlemesi değildir.

Avaz istemeden de olsa bir haksızlığa ortak oldu ve vicdanı onu rahatsız etmeye başladı. Elinde tuttuğu eski saate bakınca annesine ne diyeceğini bilemedi ve bahaneler

uydurmaya başladı. "Karasuv Nehri kıyısında buldum. Yeni yıkanan birine ait olmalı." diyerek haklı bir gerekçe bulur. Yüreği huzursuz olsa da, saatin tik takları ona hoş geliyordu. Çocuklar bunun bir kum saati olduğunu duyunca çok sevindiler. Ama asıl dehşet eve döndüğünde yaşandı. Annesi, onun adımlarından ve bakışlarından hoş olmayan bir şeyi hemen fark etti: "Demir sobanın üzerindeki yarı dolu tencereye su koyuyordum ve uzun zamandır elimde sakladığım saat bir 'tokat' sesiyle düştü. 'Özür dilerim' dedim."

"...sen, oğlum, bir hata yaptın," dedi anne ve tencereye doğru yürümeye başladı..."

Daha sonra saati görünce nereden aldığını sordu ve Avaz kafasında kurduğu yalanı söyledi. Ama annenin yüreği hassastır. Sonra ifadesi birden değişti. Öfke ve pişmanlıkla: "...Nereden buldun bunu? Hemen geri koymazsan etini parçalara ayırırım!" – dedi. Çocuk titremeye, tir tir titremeye başlar, konuşmaya çalıştığında dili hareket etmezdi. Annesi: "Sen çocuğum, başkalara bakma," dedi annem, sanki gözlerimden akan yaşları duyamadığım sözleri duymuş gibi.

"Duygularına yenik düşen sensin ve bu da başını belaya sokan şey." Ayam bana doğru birkaç adım attı. Hedefe doğru ateş etmeye başladım.

"Kaçma, eğer benim çocuğumsan, o şeyi yerine koy, hemen koy." "Söylediklerimi yapmazsan sana günü gösteririm," dedi ve saati oğlunun ayaklarının dibine fırlattı. Avaz, çocuksu bir hareketle saati eline aldı ve çalışıp çalışmadığını anlamak için istemeden kulağına götürdü. Ama tam o anda büyük bir hata yaptığını fark etti, güzel bir sopa çıplak omzuna çarptı. Annesinin: "-Ne diyorsun, kulağına götürüyor bu pis şeyi!.." demesi üzerine Avaz sokağa fırladı. Volga'ya doğru yürürken ne kadar kötü bir şey yaptığını hissediyor, vicdanı onu sızlatıyordu. Duygularla dost olduğu, onun sözüne uyduğu ve hırsızlığa ortak olduğu için pişmanlık duyuyordu. Mesafe kısaldıkça kalbi çarpmaya başladı ve ruhsal durumu gerginleşti: "İçim ısınıyor. Yürürken omuzlarım ağrıyıp sızlıyordu. Ama yetişemedim. Saati taşların arasına atmak istedim ama başaramadım ve sonra kızın ellerini kalçalarına dayamış çalıkların arasından baktığını gördüm. Saatin tik takları onun ruhsal durumunu daha da zorluyordu. Hikâyenin başında çocuğa hoş gelen bu ses, eğer elinde bu saat varsa, sınıf arkadaşları arasında böbürlendiklerini görmüşse, hikâyenin sonunda vicdan azabı çeken bir top gibi onu kötü etkiliyordu. Hatta bu ses neredeyse kulaklarını delerek gerçek bir baş ağrısına dönüşüyordu: "Keşke avucumdaki bu kömür parçasından bir an önce kurtulabilsem de, çarpan kalbimin şiddeti ve sesi biraz olsun azalsa!..." Yazar, saate mecazi olarak "kömür" diyor. Bu noktada Avaz, "Yüreğim mi çarpıyor?" diye soruyor. – diye soruyor kendi kendine. Okuyucu, çocuğun vicdan azabı çektiğini hissediyor. Böyle bir ruh haliyle arabaya doğru koşuyor ama yaklaşmaya cesaret edemiyor. Yazar korkaklığını çocuksu bir şekilde haklı çıkarıyor: "Hayır, arabaya kesinlikle

yaklaşamazsın. Şoför yakalarsa iş biter... Ne yapayım, vurayım mı, kulağını mı çekeyim, bırakayım mı? Eğer bunu yaparsa sorun yok. Peki ya okula giderek kendini rezil etmeye başlarsa? Herkes ona "hırsız" diyor.." Bunun üzerine Avaz, başına dert açan eski saati pirinç tarlasına fırlattı. Saati fırlatıp parmaklarıyla kulaklarını kapattı. Ama ses durmadı. Hikâyenin sonunda, bu sesin çocuğu bir ömür boyu nasıl rahat bırakmadığı anlatılır: "Saat hala tik tak ediyordu ama artık sesinin nereden geldiğini bilmiyordum. O ses hala kulaklarımdadır. Çık dışarı, çık dışarı, çık dışarı..." (2018, s. 357)

Yetenekli yazar Kamchibek Kenja'nın "Balık Avı" adlı öyküsü, çocukluğun masum dünyasına özgün bir bakış açısı sunuyor. Yazar, eserinde "Özbekliğimiz"de sıkça rastlanan bazı yanlışları, dalkavukluğu ve bunun zararlarını, hatta sonuçlarının trajediye bile yol açabileceğini ele alıyor. Ünlü edebiyat eleştirmeni Umarali Normatov'un şu sözleri hayal gücümüzü daha da zenginleştiriyor: "... Kamchibek Kenja'nın öykülerinde ortaya çıkan sorunlar bir şekilde Otkir Hoshimov ve Şukur Kholmirezayev'inkilerle örtüşüyor. Ancak burada sorunların yorumlanması benzersiz. Dalkavukluk da insan onuruna saygısızlığın bir biçimidir. Dalkavuk, başkalarının önünde kendi egosunu ayaklar altına almakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda başkalarını da buna sürükleyebilir, başkalarına acı çektirebilir. "Balık Avı"nda da meselenin aynı yönü ortaya çıkar; eserin karakteri, çiftlik yöneticisi, "balıksever" patronu ve "yemsever" misafirleri memnun edeceğini düşünerek aile üyelerine huzur vermez, hatta sevdiği çocuğunun ölümüne bile sebep olur" (23 Ocak 1979). Edebiyat eleştirmeni Jovli Khushbokov da U. Normatov'la aynı fikirde ve şu görüşü dile getiriyor: "Yazar, ideolojik amacına uygun imgeler yaratıyor. İlkbaharın ilk günlerinde, kışın zehri henüz geçmemişken, üstleri Boron Akan'ın evine balık tutmaya gelir. Oğlu Komil'e hendeften balık ısmarlamak ister. Yazar, hikâyedeki dramatik gerilimi sonuna kadar korur. Komil hendeğe atlar ve bir sürü balık yakalar, ancak sonra ciddi şekilde hastalanır." Yazar, Komil ağır bir hastalığa yakalanıp vefat edene kadar hikâyeyi doğal ve yoğun bir biçimde geliştirir" (1979, 29 Haziran).

Yazar, özgün bir kurguyla hayatımızdaki acil bir soruna tepki göstermiş. Olayların gelişimine doğrudan müdahale etmiyor, ancak fikirlerini ve amaçlarını ailenin en küçük üyesi Kamronbek'in dilinden, çocuksu bir sadelikle, içtenlikle ve aşırı abartıya kaçmadan anlatıyor. Komronbek, okuyucuya hayatında başına gelen ve unutulmaz bir iz bırakan bir trajediyi anlatıyor. Bu karakter hikâyede önemlidir ve yaşanan olaylar onun gözünden ve onun duygularıyla anlatılır. O sırada kendisi 1. sınıftaydı, kardeşi Komilbek ise 7. sınıftaydı. Kamronbek kardeşini çok seviyordu ve onunla gurur duyuyordu. Başkarakterimiz Kamil, iyi kalpli bir kardeş, becerikli, çalışkan, zeki, anne babasına itaat eden, başkalarına karşı ise güçlü bir çocuktur. Yılan hikâyesinde

Komilbek'in ne kadar cesur ve yürekli olduğunu gözlemlersek, kardeşiyle ve köy çocuklarıyla olan ilişkilerinde de nezaketini ve sadeliğini görürüz. Ayrıca, babasının soğukluğuna rağmen, balık tutması emredildiğinde, hoşlanmasa bile, tek bir olumsuz söz söylemeden, görevini kusursuz bir şekilde yerine getirmesi, onun terbiyeli bir Özbek çocuğu olarak yetiştirildiğinin göstergesidir. Komilbek, başladığı işi her zaman bitiren zeki adamlardan aslında: "Kardeşim her zaman babamın sözünü dinler ve başladığı işi bitirirdi. 'Şu veya bu iş yarım kaldı' mı demişti, yoksa 'Bu kadar değil' mi demişti, bilmiyorum." Babam buna asla izin vermezdi."

Komilbek havanın soğuk olduğunu bilmesine rağmen babasına karşı tek kelime etmiyor. Ancak sinirleniyordu, bu soğukta balık tutmak imkânsızdı, evden çıkmak da bir işkenceydi. Bunu, onun "öfkeyle yoldaki taşları tekmelemesi ve kendi bildiği gibi homurdanması" görüntüsünden anlayabiliriz. İncelediğimiz balık avı gezisi, henüz ergenlik çağına girmiş olan Komilbek'in erken bir zamanda nihai hedefine ulaşmasıyla sonuçlanmıştır. Kamronbek kardeşini kaybetti. Artık balıkçılık onun için keyifli bir uğraş olmaktan çıkıp, hayatı boyunca yakasını bırakmayan bir yaraya dönüşmüştü.

Hikâyeleri incelerken Erkin A'zam'ın hikâyelerindeki çocuk imgelerini gözlemledik; kitap kurdu, çoban çocuk, inatçı çocuk, öğrenci çocuk, neşeli çocuk. Kamchibek Kenja'nın eserlerinde kardeşler çocuk olarak tasvir edilirken, çalışkan çocuklar, güçlü çocuklar, yetenekli çocuklar, inatçı çocuklar, yaramaz çocuklar, korkak çocuklar, masum çocuklar ve saf çocuklar da görülebilir. Günümüzde yazarlar bu imgeleri betimlerken deyimler, atasözleri, deyişler ve deyimsel ifadeler gibi çeşitli sanatsal araçlardan etkili bir biçimde yararlanmaktadırlar. Örneğin, "Şehirden Bir Adam Geldi" adlı öyküde Erkin A'zam, çocuğun mutluluğunu şu sözlerle dile getirir: "...Şehirden bir adam gelince, çocuk bütün gün aydınlandı." Yahut Anor Teyze'nin Şomat'ı tasviri, "Bu çocuk hiçbir şey dinlemiyor" çocuğun durumunu dile getiriyor. Kamchibek Kenja, "Eski Saat" adlı öyküsünde korkusunu dile getirmek için "...Duygularının rengi soldu" ifadesini kullanır. "Suyun kılıç gibi fişkırması, güneş ışınlarıyla kesişmesi, etrafa sayısız şimşek saçması", "Vücudumuza sanki sıcak iğneler batıyormuş gibi batmaya başladı", "Çevre sanki sular altında kalmış gibi sessizdi", "...uzaktaki uçsuz bucaksız pirinç tarlaları donmuştu...", "Gözyaşlarının şiddeti fırtına gibiydi" gibi benzetmeler "Eski Saat" öyküsünün sanatsal niteliğini artırmaya yarar. Detaylara baktığımızda Erkin A'zam, çocuk imgesini anlatırken kitap, sürü, köy, gökyüzü, bulut, dondurma, tarla gibi kelimelere dikkat çekiyor. Kamchibek Kenja'nın öykülerinde su, dağlar, avcılık, saatler, para, nehirler ve balıklar önemli ayrıntılar olarak karşımıza çıkıyor. Bu ayrıntılar, öykülerde çocuğun sanatsal olarak tasvir edilmesinde önemli bir etkidir. Örneğin "Balık Tutmak" adlı öyküde tek bir balık detayı, genç bir çocuğun trajik kaderine sebep olur.

Sonuç

Hikaye, insan hayatındaki en tartışmalı, dönüm noktası olan olaydır. İnsanda bir ruh hali uyandırması, insanlar ve hayat hakkında tartışmayı teşvik etmesi gerekiyor. Yaşamın basit gerçeğini yansıtır, insanların her zaman fark etmediği yönlerini ortaya çıkarır ve bu basit gerçekler aracılığıyla büyük toplumsal genellemeler yapılır. Bu bağlamda modern Özbek hikâyelerinin de günlük hayatımızdan sıradan sahnelerdeki önemli sorunları yansıtması dikkat çekicidir. Özellikle Erkin A'zam ve Kamchibek Kenja'nın öykülerinde sunulan çocuk imgesi, dönemin ve ortamın canlı bir şekilde tasvir edilmesinde önemli bir rol oynar. Okuyucu, soruna bir çocuğun gözüyle bakar ve çözüm arar. Çocukların yaşadığı ruhsal deneyimler, duygular ve olaylar yazarlar tarafından ustalıkla anlatılmıştır.

KAYNAKÇA

- A'zam, E. (2007) Şehirden bir adam geldi / Bir masalın vedası / Dondurma. Taşkent: Özbekistan Milli Ansiklopedisi.
- Boboev, T. (2002). Edebiyat biliminin temelleri. Taşkent: Özbekistan.
- Karimov, N., Mamajonov, S. Nazarov, B. Normatov, U. Sharafiddinov, O. (1999). 20. yüzyıl Özbek edebiyatının tarihi. Taşkent: Öğretmen.
- Kenja, K. (2007). Seçilme. Hayalperestler. Taşkent: Şark.
- Kenja, K. (2018). Bir gece bin gecedir. Taşkent: Özbekistan.
- Normatov, U. (1979). "Özbekistan Kültürü" gazetesi, 23 Ocak.
- Khushbakov, J. (1979). "Özbekistan Kültürü" gazetesi, 29 Haziran.
- Şeralieva, M. (2016). Çağdaş Özbek nesrinde ironi. Taşkent: Akademik Yayınevi.
- URL -1 [хтпс://зиёуз.уз/илм-ва-фан/адабиёт/абдугафур-расулов-гаройиб-салтанат/](http://ziyuz.uz/ilm-va-fan/adabiёт/abdugaфур-расулов-гаройиб-салтанат/)